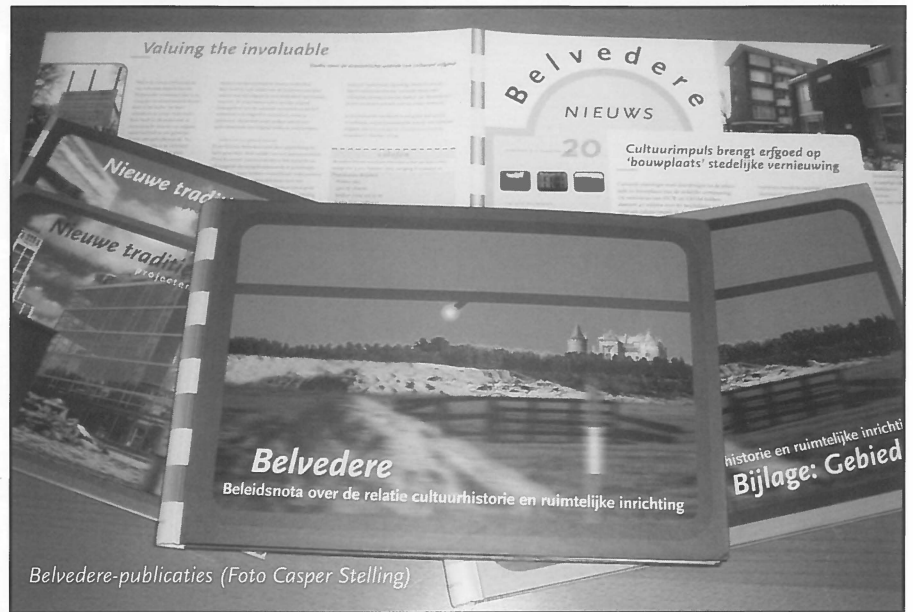

Belvedere biedt mooi uitzicht

De nota Belvedere verscheen in 1999 en gaf een nieuwe kijk op erfgoed. Als belangrijkste reden voor behoud van erfgoed noemt zij dat cultureel erfgoed identiteit verschaft; het is een informatiebron en een inspiratiebron. Behalve behouden wil de nota Belvedere ook ontwikkelen. Om behoud en ontwikkeling tegelijk te laten plaatsvinden vraagt de nota om een verandering in de werkwijze van ruimtelijke planners en cultuurhistorici. Enkele critici zijn van mening dat behoud door ontwikkeling niet meer is dan een voortzetting van de aloude discussie over bewaren versus vernieuwen waarmee geenszins sprake is van een nieuwe aanpak. Daar valt veel tegenin te brengen.

DIONNE BAARÉ

De nota Belvedere geeft geen regels, de nota vertelt niet wanneer te behouden en wanneer moet worden vernieuwd. Bewaren versus vernieuwen is helemaal niet aan de orde. Behoud door ontwikkeling bediscussieert niet het feit of er behouden dan wel vernieuwd moet worden, maar hoe deze te combineren. De aanpak zoals betuigd in de nota kent daarbij nieuwe aspecten, in de vorm van samenwerking tussen cultuurhistorici, ruimtelijke planners en andere partijen die bij het erfgoed betrokken zijn. De nota wil een link leggen tussen het verleden en de toekomst. Daarom wordt geprobeerd de neuzen van cultuurhistorici, ruimtelijke planners, archeologen en architecten dezelfde kant op te laten wijzen. Allen hebben hier voordeel bij, door minder tegenwerking en een gezamenlijk doel. Behoud door ontwikkeling is zowel op cultuurhistorie als op toekomstplanning gericht, behoud door bescherming is alleen gericht op het verleden. Men probeert een brug te slaan tussen verleden en toekomst en wil daarbij het verleden gebruiken om de toekomst mooier en leefbaarder te maken. Als er geen interactie tussen cultuurhistorici en ruimtelijke planners is, dan maken planners hun plannen

vaak zonder expliciet rekening te houden met het aanwezige erfgoed, omdat dit hun vakgebied niet is. Bovendien zien zij erfgoed vaak eerder als een obstakel dan als de aanvulling die het zou kunnen bieden. Bij het maken van ruimtelijke plannen waar erfgoed bij is betrokken maar geen contact is tussen beide belanghebbenden, wordt al te vaak de tabula rasa-methode toegepast: afbreken en opnieuw invullen. Op deze manier is in de loop der eeuwen al veel (achteraf interessant) erfgoed verloren gegaan. Door meer samenwerking kan dit worden voorkomen. Het beleid van behoud door bescherming bood deze mogelijkheid ook, maar besteedde er geen aandacht aan. Gezien de haat-liefdeverhouding tussen planners en cultuurhistorici was er bij geen van beide partijen behoefte aan meer interactie. De nota Belvedere doet veel moeite om de ruimtelijke planning en het behouden van erfgoed samen te brengen, zodat beide partijen meer rekening houden met elkaar en er betere samenwerking mogelijk is.

Behoud door ontwikkeling is niet bedoeld als een nieuwe werkwijze, maar als aanvulling op het bestaande sectorale beleid. Naast de nieuwe nota Belvedere blijft ook het oude sectorale beleid van kracht. Dat betekent dat de nota toegepast kan worden indien de locatie of het project hiervoor geschikt is, maar dat Belvedere niet in alle gevallen een oplossing moet of kan bieden. Per project kan worden gekeken of de nota überhaupt toepasbaar is, of bepaalde punten uit de nota wellicht meegenomen kunnen worden in de planning

van het project en of de kenmerken van zowel behoud door ontwikkeling als van behoud door bescherming kunnen worden toegepast. Als de nota op deze manier benaderd wordt heeft deze dus vele voordelen. De nota is geen wet en legt geen regels op. Hij biedt alleen mogelijkheden en pleit voor meer samenwerking om zo de kwaliteit van de leefomgeving te verbeteren. Daarbij hopen de stellers van de nota dat het beleid een ingang vindt bij provincies, gemeenten en projectbureaus en dat in 2009 het beleid gemeengoed is geworden.

Belvedere in de praktijk

Op verschillende plaatsen en met verschillende doelen kan de nota Belvedere in de praktijk worden toegepast. Echter niet altijd wordt gekozen voor behoud. De graansilo bij Cruquius in de gemeente Haarlemmermeer is een karakteristiek gebouw dat zijn langste tijd heeft gehad. Veel stemmen gingen op om het gebouw te behouden en een monumentenstatus werd aangevraagd. Er is in deze situatie gekozen om Belvedere niet toe te passen en geen monumentenstatus toe te kennen. De zoektocht naar een goede functie voor de silo werd bemoeilijkt door ernstige aantasting door betonrot. Het gebouw zal gesloopt worden en plaats maken voor een appartementencomplex. Hieruit blijkt dat per situatie gekeken kan worden of Belvedere al dan niet een oplossing biedt.

De nota Belvedere geeft een groot aantal voorbeelden van combinaties van planning en behoud. Zo moest de

Belvedere, of gewone nieuwbouw? (Foto Dionne Baaré)

Utrechtse Mariaplaats worden gerenoveerd en vernieuwd, waarbij ook het plan was om nieuwbouw te plegen. Bij de bouw van de nieuwe woningen is rekening gehouden met het historische karakter van het gebied, zoals het kruis van kerken rond de Dom waarvan één kerk op de Mariaplaats heeft gestaan. Met de archeologische vondsten die bij de voormalige kerk zijn gedaan en met de kennis over de periode is een nabootsing gemaakt van de oorspronkelijke bebouwing. Kennis van het gebied is essentieel, niet alleen voor de architect, maar zeker ook voor de toeschouwer. Als men over de Mariaplaats loopt en de nieuwbouw aanschouwt, geeft het historische karakter zich niet direct prijs. Alleen met kennis van het gebied wordt duidelijk dat het historische karakter te herkennen is in de maatvoering, de immuniteit door de hekken die elke avond om zes uur sluiten en het hoogteverschil tussen de bouwwerken. Ook het blokkige karakter van de woningen is afgeleid van hoe het ooit geweest is. Voor Jan met de pet blijft het een nieuwbouwproject tussen oude huizen. De bewoners zijn over het algemeen goed op de hoogte van het verleden van het gebied en weten waarom er gekozen is voor deze vorm van bebouwing. De meeste van hen zijn van middelbare leeftijd en hebben bewust voor het project gekozen, midden in de stad maar toch met het comfort die nieuwbouw biedt. Weliswaar kennen de bewoners de geschiedenis van hun woongebied, maar zij zijn veelal niet op de hoogte van het bestaan van de nota Belvedere

en weten niet dat zij wonen in een Belvedere-project.

Een ander voorbeeld is de rijkswerf Willemsoord in Den Helder. Deze werf raakte in verval nadat die niet meer als haven in gebruik was. Door het parkeerterrein voor de boot naar Texel is het gebied van de rest van de stad afgescheiden. Den Helder kan een economisch steuntje in de rug goed gebruiken en daarom is besloten om de oude rijkswerf weer bij de stad te betrekken. Door Willemsoord in te richten als een toeristisch informatiecentrum en er tegelijkertijd stedelijke functies als wonen en werken aan toe te voegen, wordt het gebied weer bij de stad getrokken. Het is de bedoeling dat Den Helder met dit project toeristen aantrekt voor een langere periode dan momenteel het geval is met de Nationale Vlootdagen. Het project zorgt tevens voor veel werkgelegenheid. Typisch aan het project is de combinatie van toerisme met wonen en werken. Deze ontwikkeling zorgt ervoor dat het project perfect past in het Belvedere-gedachtegoed. Oud en nieuw wordt hier duidelijk gecombineerd.

Belvedere heeft de tijd

De Belvedere-monitor, waarvan de bedoeling is dat deze elke twee jaar verschijnt en laat zien in hoeverre het project gevorderd is, liet eind 2001/begin 2002 zien dat in de praktijk nog veel te doen is. Op rijksniveau bleek het beleid al aardig doorgedrongen en ook op provinciaal niveau zat het goed. Op gemeenteniveau echter was, en is, sprake van achterstand. Dit wordt vooral ver-

oorzaakt door de grote afstand tussen het Rijk en de gemeenten en door de kloof tussen theorie en praktijk. Het projectbureau Belvedere werkt aan dit probleem door cursussen 'Belvedere op de werkvloer' te geven. Deze cursussen zijn bedoeld voor iedereen die in het dagelijks leven te maken heeft met cultuurhistorie, met ruimtelijke planning of met beiden. Zo hoopt het projectbureau een groter draagvlak te creëren en de praktijk beter te laten aansluiten op de theorie.

Per project kan worden gekeken of de nota Belvedere een oplossing kan bieden in de praktijk. In Cruquius is besloten geen gebruik te maken van de nota en over te gaan tot sloop van de karakteristieke graansilo. Op de Mariaplaats in Utrecht daarentegen heeft men wel degelijk geprobeerd om behoud en ontwikkeling te combineren. Voor leken is het beeld echter niet meer dan nieuwbouw in de binnenstad. Om de historische waarde te zien, moet men er meer kennis van hebben. Dit is een zwaktepunt in de nota: zonder kennis is de historie vaak nauwelijks terug te zien. Het project Willemsoord daarentegen is duidelijker herkenbaar voor de buitenwereld, omdat hier echt behouden wordt. De oude rijkswerf wordt bij de stad getrokken en wordt gebruikt als toeristisch informatiecentrum. Zo wordt direct de kennis verschaft die nodig is om de historische waarde te kunnen interpreteren.

Het projectbureau Belvedere heeft nog tot 2009 de tijd om ook de gemeenten en projectbureaus te overtuigen van de waarde van het beleid. Dit is ruim tijd om campagnes te voeren en ervoor te zorgen dat de nota Belvedere gemeengoed wordt. Als de nota op alle niveaus is doorgedrongen en in gebruik wordt genomen zal er inderdaad sprake zijn van meer samenwerking tussen de ruimtelijke planners en cultuurhistorici en deze ontwikkeling is de belangrijkste stap naar een nieuwe omgang met het Nederlandse erfgoed.

Dionne Baaré is eerstejaars studente sociale geografie en planologie aan de Universiteit Utrecht.